

INTERVJU SA SALA AHMETAJ

Priština | 10. jun 2015. Godine

Trajanje: 107 minuta

Prisutni:

1. Sala Ahmetaj (Intervjuisana)
2. Lura Limani (Intervjuerka)
3. Lirika Demiri (Intervjuerka)
4. Kaltrina Krasniqi (Kamera)

Simboli komentara neverbalne komunikacije u transkriptu:

() – emotivna komunikacija

{ } – intervjuisani objašnjava putem gestikulacije

Ostali simboli u transkriptu:

[] – dodaci u tekstu kako bi se olakšalo razumevanje

Fusnote predstavljaju dodatke kojim uredništvo pojašnjava naselja, imena ili izraze

Prvi Deo

Sala Ahmetaj: Rođena sam u selu Radiševo, opština Skenderaj. To je tipično planinsko selo, nalazi se na krajnjem severu, znate, opštine. Rođena sam... 12. jula 1950. godine. Svoje detinjstvo sam provela u ovom selu i mala prilično tišično detinjstvo živeći u ovom izolovanom selu, mislim, ljudi su tamo živeli u zajedničtvu sa mnogo drugih ljudi, kao da su svi deo jedne porodice, svi ti ljudi. Mislim da je to bilo jer smo bili tako izolovani... moje selo je bilo udaljeno od drugih sela, pet ili šest kilometara do najbližeg sela, i okruženo planinama. Iz tog razloga imam idilična sećanja na detinjstvo. Čuvali smo ovce, krave, to su bila naše redovne, veoma tradicionalne aktivnosti.

Sećam se na primer da me je najviše impresioniralo to što tokom praznika kada se slavi Sv. Đorđe, naši roditelji bi doneli razne vrste trava sa planine... onda bismo njima ukrašavali kuću. Stavili bismo to bilje ispod naših jastuka, koprivu i ostale trave, ti to verovatno znaš {pokazuje na jednu od prisutnih osoba}. Onda bi nas roditelji ujutru umivali vodom sa tim travama.

Sve devojke u selu bi se sakupile, ja sam bila veoma mlada, kasnije sam tek mogla da posmatram ove ritual, kada sam krenula u školu... Da, one bi se okupile, pevale pesme, ne znam kako su zvale te pesme, znate, onda bi napravile ljuljaške, same bi ih napravile od užadi i jastuka. Moj otac bi otišao veoma daleko, do planinskog vrha Mokna, blizu Radiševa. On i ostali bi hodali veoma dugo da sakupe to posebno bilje i donesu ga nazad životinjama kako bi životinje koje smo uzgajali ostale zdrave, ili da bi imale hranu tokom leta. Ovi običaji su ostavili najveći utisak na mene.

Još jedan detalj. Moj otac je bio samouk, znate, on nije bio pismen. Moja majka takođe. Uprkos tome, oni su, na primer, veoma podržavali obrazovanje. Imala sam možda tri ili četiri godine, ja sam bila prvo dete, kasnije sam dobila trojicu braće, ali otac bi mi rekao "Ako budeš dobro učila, poslaću te u školu." To je bila velika stvar tada, znate, to se dešava pre 65 godina u planinskom selu. Uz to, moj otac je pokazivao tu vrstu ljubavi, ona se pojavila u njemu tokom Drugog svetskog rata. To je jer, znate i sami, generalno na

Kosovu je bila velika drama tokom svetskog rata, iz tog razloga ljudi nisu znali kojim putem da krenu, čiju stranu je bolje da zauzmu.

Isprva, oni su se priključili snagama Legaliteta¹, tako su se zvali, iz Peći. Moj otac mi je tada rekao “Slušao sam mnogo puta predavanja ovih oficira.” Mi smo ta predavanja zvali, moj otac ih je zvao, govori, bili su to dobri govori. Tu se njegova ljubav prema obrazovanju probudila. Oni su mu govorili o Skenderbegu², nacionalnoj istoriji, o svemu. I od tog trenutka, on je negovao tu ljubav. Na primer, moj brat se zato zove Skender, ime je dobio zbog svega što je moj otac čuo o njemu dok je bio član snaga Legaliteta. Oni su se kasnije raspali. Od oca sam tada čula, na primer, da su u to vreme i to posebno u selima, oni pevali mnoge epske pesme, o Muji i Halilu³. Ja sam sve te pesme znala napamet, jer sam ih slušala svake večeri. Pa onda, Gjergi Fishta⁴, na primer, mnoge od tih pesama su još uvek u mojoj podsvesti (smeši se).

Onda, znate, pored ostalog... kasnije, pošto su se rasformirali, postojali su takođe i partizanski odredi, brigade. Nažalost, to je sve što mi je otac o tome rekao. Sada ne znam celu istinu o tome, ali on mi je govorio da su partizanske brigade koje su došle na Kosovo, na primer, bile infiltrirane od strane četnika⁵, kako su ih zvali, koji su bili ekstremni nacionalisti i šovinisti. Četnici su ubili mnogo ljudi, posebno u Drenici, mnogo, mnogo ljudi... bez ikakvog razloga, bez razlike... Ovo je motivisalo Šabana Polužu⁶ da se organizuje i usprotivi se partizanskim brigadama. U početku svi su mislili da će partizani biti oslobodilačka snaga recimo. I moj otac i njegovi prijatelji iz sela su bili deo te organizacije. Neki od njih su stradali u ratu. Moj otac je preživeo, ali je sa sobom doneo užasne priče iz rata. Rekao nam je na primer,

¹ Legaliteti su bili promonarhistički albanski pokret, aktivan tokom Drugog svetskog rata. Zahtevali su povratak kralja Zogua, koji je pobegao iz zemlje zbog italijanske okupacije.

² Gjergi Kastriot – Skenderbeg (1405-1468) bio je albanski plemić i vođa. U detinjstvu su ga otele Osmanlije, kasnije je služio carstvu fo 1443. godine kada je postao “Vođa Lige Albanskog naroda”. Vodio je pokret otpora protiv Otomanskog carstva narednih 25 godina sve do smrti, smatra se modelom hrišćanskog pokreta otpora protiv Otomanskog islama u Evropi. Često se govori da je on najveći albanski nacionalni heroj.

³ Mujo i Halil su braća, protagonisti mnogih ratnih pesama, deo su oralne epske tradicije narodnih priča i legendi zasnovanim na mitskim i istorijskim događajima. Pesme o njima su pevali muškarci na Kosovu, pogotovu u severnim planinskim predelima.

⁴ Gjergi Fishta (1871-1940) bio je albanski franjevac, pesnik, učitelj, političar i nacionalni heroj, autor je epske pesme Lahuta e Malcis, poeme od preko 17 hiljada stihova.

⁵ Srpski četnički pokret nastao je na početku Drugog svetskog rata pod vodstvom Draže Mihailovića. Ime vuče od reči “četa”, koja označava gerilsku grupu u borbi protiv Otomanskog carstva. Ovaj pokret je usvojio program Velike Srbije i nakratko je bio uključen u antiokupacijsku gerilsku borbu, ali je uglavnom bio uključen u kolaboraciju sa nacističkom Nemačkom sa glavnim ciljem: ujedinjenjem svih Srba u jednu državu. Četnički pokret je bio odgovoran za teror nad nesrpskim stanovništvom tokom Drugog svetskog rata zbog čega je zabranjen 1945. godine. Mihailović je bio uhapšen, zatim osuđen na smrtnu kaznu i streljan 1946. godine.

⁶ Šaban Poluža je bio vođa dobrovoljaca u Drenici. Pridružio se partizanima ali je kasne 1944. godine odbio naređenje da ide na sever i bori se protiv Nemaca u Srbiji, dok su istovremeno nacionalisti Srbi i Crnogorci napadali civile u Drenici. Borio se protiv partizana do rane 1945. godine kada je ubijen.

da su tokom tog vremena ljudi u Skenderaju hodali po leševima, toliko mnogo ih je bilo. I znate, i oni su bili zbunjeni svime što se dešavalo.

Ogranizacija Šabana Poluže je bila... mislim, da se razumemo, to nije bila regularna vojna jedinica. On je organizovao formacije, bataljone. Ovo znam jer su ljudi iz mog sela bili pripadnici prvog takvog bataljona koji je vodio Imer Fazlija, veoma poznat čovek. Međutim, kao što znate, njihovi napori su bili veoma teški... ovo je bio jedan od razloga za toliki broj masakriranih ljudi. Tu je bio takođe i ideološki aspekt. Oni su odbijali komunizam. Fadil, Fadil Hodža⁷ je imao sastanak sa Šabanom Polužom u Skenderaju. Onda mu je on (Poluža) rekao, i drugi su rekli isto, on mu je rekao: "Nećemo vas napasti ako prestanete sa ubijanjima" – u to vreme tamo je bilo mnogo zatvorenika takođe – "i ako oslobodite ove ljude." Oni koji su imali sreće da su preživeli do tada, bili su pušteni iste večeri, a inače bi svake noći određen broj zatvorenika bio likvidiran.

Jedan od preživelih je bio i moj ujak, jedan od mojih ujaka, Ibrahim Spahiju, sin Mulaha Ilaz Broje, tako se zvao. On je rodom iz Kastrioti⁸, kako to mesto zovu sad. On je bio, znate, bio je veoma obrazovan, za ono vreme. Završio je madrasu u Skoplju sa Idriz Ajetijem⁹ i ostalima. I ti ljudi, koji su imali sreću da prežive, pričaju o tom sastanku Šabana Poluže sa partizanima i kako su zbog toga preživeli. Ne znam mnogo drugih detalja o tome. Znam da su otišli u pravcu Podujeva. Onda su bili napadnuti od strane partizana veoma podlo i tada je nastradalo mnogo ljudi. Onda su se rasformirali kao jedinica.

E sad, da se vratim na svoje detinjstvo, kao mala sam uvek sama išla u školu. Škola je bila... Moje selo nije imalo svoju školu jer se radi o malom planinskom selu, udaljenom pet-šest kilometara od najbližeg mesta, Runika. Do tamo, naravno, morali smo da idemo pešice. Kroz planinske staze za koje kažemo da ih jedino koze koriste, sa mnogo krivina i cik-cak puteljaka, na veoma strmoj podlozi. Ja sam bila jedina devojčica koja je sama hodala tom planinskom stazom do Runika. U ono vreme uvek je bilo mnogo snega. To je jako interesantno, sada sneg mnogo manje pada, ili mi se samo tako čini (smeši se.) Jer, na primer, dok sam išla ka školi, sneg bi došao dovdle {dodiruje koleno}, do iznad kolena. Pa sam zbog toga morala da razgrnem sneg rukom da bih prošla dalje. Znate, bilo je jako teško.

Kao dete sam bila veoma radoznala. Takođe, naravno u školi u to vreme svi smo išli u pomešana odeljenja. Kad sam bila prvi razred, naučila sam sve lekcije i za treći razred takođe, slušala sam i njihova predavanja, mislim, svi smo delili jednu učionicu. Onda, tada sam počela... Recimo, na primer, prvi put sam sebi sašila haljinu kad sam bila peti razred, sama sam je sašila. Kupila sam materijal... Imam

⁷ Albanski komunistički i partizanski lider iz Đakovice koji je bio na više visokih javnih funkcija na Kosovu i u Jugoslaviji, uključujući rotirajuće mesto potpredsednika federalnog predsedništva, najviše javne funkcije u Jugoslaviji pod Titom u period 1978/1979. godina. Penzionisao se 1986. godine ali je bio izbačen iz Saveza komunista jer je bio percipiran kao nacionalista.

⁸ Ranije Obilić

⁹ Albanski pisac i akademik

fotografiju te haljine, ali ne znam da li bi trebalo... U svakom slučaju, našla sam materijal, neku vrstu basme¹⁰, i sašila sebi haljinu. Imam fotografiju na kojoj sam sa svojim prijateljima u toj haljini.

Postojala je jedna biblioteka... u jednom mestu, nije to bio grad, više kao selo... ustvari, više kao mesna zajednica. Tamo je postojala biblioteka iz koje sam stalno pozajmljivala knjige. Pročitala sam mnogo knjiga, od petog do osmog razreda. I uvek sam, znate, uvek sam želela da se obrazujem i napravim nešto od sebe. Jer sam, znate, čak i tada kao dete, primetila da su svi oko mene nepismeni, u 80% slučajeva.

Prvi put sam videla ženu učiteljicu kada sam bila šesti razred osnovne škole. Došla je iz Mitrovice, bila je mlada, sigurno tada još nije završila školu jer je tada postojala velika potražnja za učiteljima. Ja sam tada bila šesti razred, ona je bila prelepa, Sanija Malići se zvala, mogu vam to pokazati, imam knjigu o ženama nastavnicama iz Drenice. Mi, deca, popeli bismo se na prozor da gledamo kako ta devojkica, sada naša nastavnica izgleda, obzirom da je nismo ranije videli. Mi smo bili uvereni da nastavnik može biti samo muškarac. A ona je bila divna, sa kovrdžavom kosom, tada sam čitala Aferditu¹¹ Steria Spase, tu sam knjigu pročitala sigurno deset puta. Na koricama te knjige bila je slika devojkice sa kovrdžavom kosom. Verovala sam da je moja nastavnica sisal sa korice i pojavila se u ljudskom obliku (smeši se). Ona nas je jako volela. Bila je veoma dobra, brižna. Često bi me vodila kod sebe kući.

Kasnije, kada sam krenula u sedmi razred, stigle su još dve nastavnice. Jedna od njih bila je Fadila Zubi, iz Mitrovice. Videći moju radoznalost, možda čak i moje potrebe, znate, one su me podržavale u obrazovanju i stalno mi davale knjige. Na primer, Sanija je pripremala slatkiše kakve nikad nisam ranije videla. Kao što znate, u ono vreme u selima se jedino pripremala halva, pudding od pirinča ili baklava. Tek mnogo kasnije...

Kad sam završila osmi razred, otac mi je rekao "Sada ćeš krenuti u Normale¹² u Mitrovici." Ovo vam možda zvuči neverovatno. Otišli smo iz Radiševa do Mitrovice pešaka, što je oko šest sati hoda. Tamo sam imala prijemni ispit. Bilo je jako mnogo prijavljenih obzirom da je u to vreme bilo malo srednjih škola. Mislim da ih je bilo jedino u Prištini i Mitrovici. Obzirom da se toliko ljudi prijavilo, znate, ja sam se plašila da me neće primiti. Kad smo završili prijemni, rekli su nam "Dođite za nedelju dana da vidite da li ste primljeni u školu ili ne." Tamo sam prespavala nekoliko dana, moja mjka je imala rođaka, Ibrahima Spahiju, pa sam

¹⁰ Tanak pamučni materijal, obično sa jednostavnom, svetnom šarom u boji

¹¹ Aferdita je roman Sterja Spase, objavljen 1944. godine. Aferdita je devojkica iz grada koja je po završetku studija poslata da predaje u planinskom selu gde se borila za emancipaciju lokalnog stanovništva. Spase je napisao i nastavak, *Aferdita se vraća u selo*, 1955. godine. Obe knjige su doživele veliki uspeh.

¹² Prva *Škola Normale* je otvorena u Đakovici 1948. godine. U njoj su se školovali budući učitelji koji su predavali u brojnim novootvorenim školama. Sa izuzetkom kratkog perioda tokom italijanske fašističke okupacije Kosova tokom Drugog svetskog rata, ovo su bile prve škole na albanskom koje je Kosovo ikada imalo. 1953. godine, *Škola Normale* je premeštena u Prištinu, zatim otvorena i u drugim kosovskim gradovima.

ostala kod njega. Kad sam otišla da vidim da li sam primljena, morala sam da pogledam spisak nekoliko puta, nisam verovala da su me primili. Bila sam šesta na listi primljenih (smeši se).

Tako sam počela da studiram u *Školi Normale*. Završila sam tu školu sa odličnim ocenama. Odabrana sam za najbolju studentkinju kada sam bila treći razred. To je u ono vreme objavljeno u listu *Front*, koji je izlazio u celoj Jugoslaviji. Oni su odabrali najbolje student u celoj Jugoslaviji. Zamislite mog oca kad je to saznao od direktora škole u Runiku. Taj čovek je bio Crnogorac. I kad je sreo mog oca u Runiku rekao mu je, moj otac se zvao Ali, kaže “Ali, je li te posećuje ćerka?” “Ne,” rekao je moj otac, “retko dolazi ovde.” Tada nije bilo ovoliko autobuskih linija, jedino jedna koja je išla iz Peći ali nije stajala u Runik. Po pedeset, šezdeset, osamdeset ljudi u jednom autobusu. Moj otac je nastavio, “Nije došla da nas poseti već jako dugo.” Ovaj čovek mu je tada rekao, “Čekaj da ti kažem ove lepe vesti.” On je već video u novinama šta se desilo i pokazao mom ocu “Evo tvoje ćerke... znaš da postoji savet nastavnika i oni su je odabrali...” Kasnije kad sam otišla kod njih, iz velike želje da im kažem da sam nagrađena, tata mi je rekao “Ma, saznao sam ja to i sam.” (smeši se). Kasnije, kad sam krenula u četvri razred, dozvolili su mi da završim dve godine tokom jedne. Tako je bilo u ono vreme za neke student koji su, znate...

Jedva sam čekala da završim, znate, i da postanem nastavnica u Runiku godinu dana pre diplomiranja. To je bio moj najveći životni san. Kasnije sam radila i druge stvari, ali ništa toliko impresivno kao ovo. Osećam se tako jer je moj san koji sam godinama sanjala postao stvarnost... Radila sam nekoliko godina kao učiteljica tamo, pa sam postala vanredna profesorka 1971. godine. Moja finansijska situacija je bila loša, znate, moji su bili radili na imanju, tada nije bilo toliko prilika... Želela sam da pomognem svojoj porodici, pa su i moja braća završila škole, čak i moji roditelji, a ja sam bila vanredni student.

Iste godine kada sam dobila posao u Runiku, u Radiševu su uveli struju po prvi put. Osnovnu školu sam završila pod svetlošću uljane lampe, tako su ih tada zvali. Zakucala bih esker na zid... ovako iznag glave {pokazuje rukom}. Učila sam pod tom lampom do kasno u noć, ili sam čitala tokom dana – isto je bilo kad sam išla u Normale – studirala sam od kuće. U kući mog ujaka bila je sasvim druga situacija obzirom da su oni imali televizor u Mitrovici, sećam se da sam čak gledala neke američke serije. Bile su to ogromne razlike, život u gradu i malim mestima... Runik je imao struju na primer, ali to je planinski kraj i kuće su razbacane, bilo je jako skupo povezati sve. Kad sam počela da radim, uveli su struju. Posle tri, četiri dana, kupila sam televizor (smeši se) i donela ga u kuću. Bila je to velika radost ne samo za moju porodicu, već i za komšije koji bi dolazili kod nas svake večeri obzirom da je to njima bilo neobično, nešto specijalno.

Ili na primer, moja baka, imala je 90 godina, majka moje majke... oni u svom selu Kastriotu nisu imali struje. A ona, obzirom da je imala 90 godina, za nju je to bilo nešto... nešto jako strano, nezamislivo, kulturni šok. Kada je gledala televiziju, i kad bi slike postale sve veće i veće, ona je mislila da će izaći napolje... tada bi (smeši se), tada bi se pokrila svojom maramom od straha da je ljudi sa televizije ne bi videli. Rekli bismo joj, “Loke, ne brini, ne vide te oni!” A ona nam je odgovarala “Kunem vam se dušom svog brata, ovi će izaći napolje!” Objašnjavali bismo joj, “Ma neće!”... Na primer, uveče bi moj najstariji brat, njega su kasnije ubili, bio je vojnik u poslednjem ratu... on bi joj rekao “Loke, šta kažeš da uključimo

TV.” On bi joj objašnjavao da smo u velikoj kući, sa mnogo ljudi, da je veće, ali sve je to bilo teško njoj objasniti, znate.

To je jako zanimljivo, ona je bila toliko stara, a opet imala je toliko ljubavi za mene. Ona je volela što sam ja... bila je veoma drugačija od ostalih koji bi obično mislili “Nije dobro da devojka ide u školu, zastraniće...”, to su svi govorili u mom selu, svi. Ali zanimljivo je da je to bilo jedno od retkih mesta gde nije bilo nikakvog fanatizma. Živeli smo bez ograda prema drugima, znate kako naprave... one drvene ograde. Tamo su svi živeli zajedno, radili u polju zajedno, svi smo zajedno uzgajali kukuruz. I ja sam kao dete učestvoala, sa srpom u ruci. Ne mogu da kažem da je bilo fanatizma, ije ga bilo... naravno, bilo je nekih elemenata, isto kao i kod drugih. Ali ne na način da bih na primer samo zato što sam krenula u školu odbacila domaća pravila ponašanja.

Bilo je za to mnogo razloga, obzirom da tradicionalno u Radiševu je postojao veliki otpor prema Turskoj. Moj deda je bio u turskom zatvoru 12 godina. Kasnije, borio se zajedno sa Isom Boletinijem¹³ i bio je tamo kad je proglašena nezavisnost Albanije. To je veoma čudna koincidencija, jer baš ovih dana imamo ponovno pokopavanje Isinih kostiju. Moj deda je bio sa njim u Podgorici, kada je Isa ubijen. Uspeo je da pobjegne sa njegovim sinom. Oni su došli na konjima na Kosovo. Obzirom da je Isa bio ubijen, njegov sin i moj otac su preživeli... moj deda, a nekoliko mojih rođaka je isto ubijeno, dvojica njih zajedno kad i Isa. Možda smo se zato tako ponašali...

Onda, Šote Galica... odrasla je u Radiševu, ali je činjenica da je bila neprikosnovena borkinja ne samo za Albance, već za ceo Balkan. Azem je imao dve žene, mnogi su imali po dve žene tada, tri žene, Isa je imao čak sedam žena... Ali, Šota je bila ta koja je postala borkinja, koja je uzela oružje... Ona je vodila jednu od jednicia, kada je Azem umro, ona je, zajedno sa rođakom Mehmetom Delijom, komandovala jedinicom godinama. Moguće da su ovi faktori uticali na moje odrastanje, na moj ponos, da tako kažemo. Moji prijatelji su imali običaj da mi kažu, i sada mi to govore, jer sam imala, znate, i dalje imam veoma dobre prijatelje u Mitrovici... Mislim, nisam bila mnogo bogata, ali to me nije učinilo stidljivom, moguće je da su ovi faktori na to uticali... Ja takođe imam ambicije, mogu reći, da uradim nešto i to ne samo za sebe. To me čini srećnom (smeši se).

Radila sam deset godina u Runiku, znate, u Runiku i Skenderaju, radila sam svim srcem. Moguće je da sam tamo potrošila najveći deo svoje energije, i srećna sam zbog toga. na primer, ja sam kao nastavnica... organizovali smo veliki broj događaja, dešavanja, časove čitanja, izdavali smo žurnale, igrali igre, predstave, samoi smo ih postavljali, i ja sam igrala u njima, na primer. Organizovali smo takmičenja sa drugim školama, na opštinskom nivou. Jako mnogo smo se trudili, znate.

¹³ Isa Boletini (1864-1916) bio je nacionalna figura, borac i lider oružanog revolta protiv Otomanske imeprije. Njegovi posmrtni ostaci, prvo sahranjeni u Podgorici gde je i ubijen, pokopani su ponovo u selu Boletin, severno od Mitrovice, u junu 2015. godine.

Imala sam običaj da sebe vidim, možda to nije skromno reći, ali kao misionara. Želela sam da sopstvenim primerom utičem na devojčice da se obrazuju, znate, da im pokažem da biti obrazovan od njih pravi bolje, sposobnije, upotrebljivije ljude, suprotno uvreženim mišljenjima iz tog vremena. Davala sam im razne stvari da čitaju, sve vrste knjiga. Znate li koliko sam knjiga tada kupila? Stotine! Na žalost, sve su te knjige kasnije spaljene kada sam napustila Radiševo.

Tako da, znate... kasnije kada sam završila univerzitet, i dalje sam radila tamo, prvo kao učiteljica u Rudniku, posle kao profesorka u Skenderaju dve godine. Možda je to zanimljivo za vas, obzirom da ne znam šta bi bilo najbolje...

Na primer, u Skenderaju je 1976. godine već počelo nacionalno buđenje, znate, neka vrsta nacionalnog preporoda Kosova... Tada se dogodilo naše nacionalno buđenje, znači kasnili smo jako jako mnogo u odnosu na druge. Kada uzmem da pogledam ovu knjigu {pokazuje na jednu od knjiga na polici} o ženskim učiteljicama u Drenici između 1941. i 1971. godine, i kad pogledam godine kao što je period između 1940. i 1948, sve te žene koje su došle u Drenicu nisu bile rodnom iz Drenice, bile su ili iz Đakovice, ili iz Albanije, i muški i ženski nastavnici. Bio je to period apsolutnog mraka.

Onda se otvorila fabrika municije u Skenderaju, to nikad neću zaboraviti, tada sam bila profesorka. Znate, tada je bila jedna neobična proslava toga. Dala sam svojim đacima da napišu esej, tako se to tad zvalo. Dala sam im naslov "Sirene iz fabrike su se čule u Drenici, ovo nije legenda."

I kad se završila ta školska godina, professor Redžep Ismaili mi je tada rekao, "Ti devojko..." Tada smo svi polagali ispite grupno, svi zajedno u jednoj učionici, nije bilo kao danas (smeje se). Tu je bila i supruga Mehmeta Kraje, Ziza Redžaj, koja je živela u Mitrovici, kao mnogi drugi... On mi je rekao "Želimo da te zadržimo ovde kao deo nastavničkog kadra." Ja sam se tada... Nisam mogla da zamislim da će te dve stvari koincidirati... Pitao me je "Koliko ti je još ostalo ispita?" Ja sam imala još samo dva ispita pre diplomiranja. Kaže mi, "Kad ih položiš, možeš da ostaneš i radiš ovde." To je bio taj deo moje mladosti. Ne znam da li sam uspela da vam odgovorim, teško je da se setite, znate, sve što ste želeli da ostvarite, možda u ovom trenutku zaboravljam neke takođe bitne stvari... (smeje se).

Drugi Deo

[Deo intervjua izdvojen iz video snimka: intervjuerka pita intervjuisanu o njenoj mladosti.]

Sala Ahmetaj: Ja, znate, kada sam upisala fakultet... na primer, došla sam po prvi put u Prištinu kada sam upisala fakultet. Jedan od mojih kolega mi je čak nacrtao [mapu] puta do tamo. Kada sam izašla [iz autobusa], stanica je bila gde je sad zgrada Televizije, u pravcu Komiteta, gde je sad Ministarstvo kulture, pa skrenete levo, itd.

Kako god, možda moja priča nije najbolja moguća, imajući u vidu da sam bila vanredni student. Moji prijatelji su bili redovni studenti i zavidila sam im. Ali ja sam dolazila skoro svake nedelje, ili svake druge subote. Oni su odsedali u domu i meni je to izgledalo veličanstveno. Bila sam kao ponovo rođena, znate. Bilo je tako mnogo devojaka koje su studirale, i baš intenzivno. I studirale su u svim oblastima.

Znam kada sam završila *Normale*, direktor škole mi je rekao – jer tad sam završila dva razreda u jednoj godini, i Medicinski fakultet se po prvi put tad otvorio – rekao mi je, “Ti ćeš ići na Medicinski fakultet.” Meni se nije sviđao mnogo, takođe imala sam druge finansijske razloge tako da sam ja upisala Filološki fakultet. Tako da sam išla svake nedelje, bilo je to veliko zadovoljstvo za mene jer sam napustila provincijalni život, gde nije bilo kulturnog života, na primer. Samo učitelji ili profesori su imali kulturni život jer su bili u mogućnosti.

Kada sam dolazila u posetu ovde u dom, bilo mi je zabavno sa prijateljima. Tako mnogo devojaka, tako mnogo muškaraca i znate... ili na primer, tada, oni rezervišu karte, svaki put kada dođem u Prištinu išli bismo u pozorište. Gledala sam najbolje pozorišne predstave u to vreme, i bile su izuzetno dobre. Verovatno mi sad tako izgledaju, znate... Onda smo išli na *korzo*.¹⁴ Da li znate kako je lepo to bilo, mislim bilo je neverovatno, kao prizor, kao iskustvo.

I ovo je, mislim bio je to veliki kulturni pokret, bio je edukativan za celo Kosovo kao što znate, ovi prvi uticaji izašli su na videlo '70ih... učitelji koji su došli iz Albanije i učitelji koji su se pojavili na Kosovu. I sada, znate, to je kao, kao kada biljka cveta i bio je, znate, veoma lep kulturni pokret. Kulturno-umetnička društva su se osnivala u različitim mestima. U Prištini, znate, to su moja najbolja i najposebnija sećanja. Ne mogu da pričam u ime studentskog pokreta, mislim, nisam ga proživela. Ne znam nijedan njegov deo, šta drugo da kažem.

Lura Limani: Znači, živeli ste u Skenderaj, jel tako?

Sala Ahmetaj: U Radiševu.

Lura Limani: I putovali ste svaki dan iz Radiševa?

Sala Ahmetaj: Da, putovala sam, znate, kada imam ispite. Nisam bila redovan, nego vanredan student. Išla sam samo kada sam imala ispite, znate...

Lura Limani: Kada ste došli u Prištinu?

Sala Ahmetaj: U Prištinu, da živim?

Lura Limani: Aha.

¹⁴ Pešačka šetnja u centru grada.

Sala Ahmetaj: Mislim, kada sam bila primljena na fakultet, godine 1978, to je, kada sam se udala (smeje se), i živim u Prištini od tad. Još jedan detalj, na primer, kada sam završila fakultet još tada, imali smo kartonske kutije [pune knjiga], pored ispita... takođe smo [studirali] književnost, i svetsku književnost, verovatno sam morala da pročitam oko stotinu knjiga, i ja jesam... sada, za moju mamu sve te knjige, bile su neshvatljive. I upisala sam magistarske studije, i ona nije mogla da zamisli... rekla je, "Mislila sam da si završila sa školom, da nema više" (smeje se). Zbog društvenog konteksta u kom su živeli, nisu mogli da razumeju da škola nema... da znanje i škola nemaju granice.

I onda, još jedan deo, ja, kao dete, nikada nisam volela svoje ime. I mi... išla sam sa mojim ocem da skupljam seno, znate, mislim kada se trava osuši, i kada sam bila u osmom razredu, ili možda sedmom, rekla sam, "Tata, ne sviđa mi se moje ime." "Da," rekao je, "Koje ime ti želiš?" Rekla sam mu, "Volela bih da se zovem Shqipe (smeje se). "Pa," rekao je, "Nisam mnogo obrazovan, i nisam znao kako da nađem bolje albansko ime" (smeje se).

Na primer, moj upis na fakultet, i... pošto sma bila prva koja je upisala fakultet od svih dečaka i devojčica iz mog sela, i uvek sam provodila vreme u *theoda*¹⁵ sa mojim rođacima. Uvek... potpuno prirodno, znate, bili su ponosni na posao koji sam obavljala. Čak i kada sam bila primljena na fakultet bilo je, znate, proslave za moje rođake i za sve, bilo je nešto... jer u svim selima okolo, niko nije...

Kaltrina Krasnići: Možete li govoriti malo o tom periodu?

Sala Ahmetaj: Taj vremenski period... Ne znam, verovatno na mom fakultetu... Možda nisam tačna, ali na Filološkom odeljenju, znate, bila sam prva. Čak i na Univerzitetu, u to vreme bilo je svega nekoliko žena. Da, nažalost, to... ti naši podsticaji, '80ih nisu trajali dugo i '80ih... su se prve prepreke pojavile.

Znate, pre 1980-81, imali smo veoma ugodan život, da tako kažem. Na primer, tokom magistarskih studija išli smo u Narodnu biblioteku, imali smo mesta gde smo mogli da čitamo. Posle 1980... do tada, posle, bili smo veoma ograničeni na različite načine kako se društveni kontekst menjao, pogotovu nakon demonstracija 1981. Univerzitet je bio napadnut najviše, jer je bio označen kao bastiljon nacionalizma, ili irendetizma. Ne znam sada u kom kontekstu bi moglo...

Lura Limani: Možete li da govorite uopšteno kako je Univerzitet bio organizovan i kako je u stvarnosti bio povezan sa protestima, jer jeste prethodio pokretima koji su se desili u...

Sala Ahmetaj: Da, to je bilo, prirodno bi se to desilo obzirom da na Univerzitetu... Univerzitet, znate, nije bio samo mesto gde smo se obrazovali, nego Univerzitet je bio ponos Kosova zbog činjenice da smo se obrazovali tamo. I to je značilo da se stepen civilizacije podigao malo – kultivisali smo tu civilizaciju na neki način. Postali smo više evropski, tako da kažem, znate, nacionalna svest se probudila. Na primer, kada osoba čita, ona takođe se informiše o pravima i o... To znači ne samo o svojim ličnim pravima, nego

¹⁵ Muška komora u tradicionalnom Albanskom društvu.

i o kolektivnim pravima, nacionalnim pravima. I, znate, mi, studenti, profesori, smo bili veoma dobri i svi su bili idealisti i radili su u skladu sa svojim idealima. I znate, posao nije bio samo da se ispredaje lekcija, ili predmet, ili održi ispit, nego, znate...Ovi profesori, Anton Cetta¹⁶, na primer, biram jedno od imena, ili neki drugi, oni su takođe gajili ljubav prema naciji, za domovinu, za slobodu. I ja sam videla, lično, i dosta mojih kolega iz generacije, videli smo da nam nedostaje kolektivna sloboda, nacionalna sloboda. Jer videli smo, na primer, Srbi su imali više privilegija. Svi su bili na [visokim] pozicijama i tada mi, mislim svako je mogao da vidi to. I ta vrsta opšteg društvenog konteksta koja je bila stvorena uz doprinos Univerziteta u Prištini. Većina akademika je bila obrazovana, znate, u Zagrebu, u Ljubljani, i tamo su takođe primili više Evropsku kulturu, više... i to je uticalo, znate, čak i studenti čitajući više itd., postajući više svesni i zahtevajući veća nacionalna prava.

Imala sam tu vrstu svesti čak i pre toga, i drugi su imali takođe možda zato što kada neko to iskusi u sopstvenoj porodici, mislim, to je nešto što vidate od detinjstva. Imala sam ponudu, na primer, kada sam završila *Normale*, da budem član Pokrajinskog Omladinskog Odbora, jer je bila konferencija u Skenderaj, i ja i dalje imam govor napisan o obrazovanju devojčica. Čak i tada, znate, izabrali su me za rukovodstvo i ponudili posebno mesto. Oklevala sam tri meseca i onda se nisam priključila. I ljudi su mi tada rekli da sam mogla da imam, znate, materijalnu korist, ali znate, moje verovanje je bilo da to nije moja zemlja, znate da nije... Nisam se videla tamo, i zato nisam išla, znate... I kada su me videli posle nekoliko godina na Univerzitetu, godine 1981, kada su se neredi desili, jedan od njih mi je rekao, "Došla si na bolje mesto nego gde što mi hteli [da te dovedemo]. Ipak, hteli smo da te izvučemo iz provincije jer smo videli da ti možeš da ostvariš više. I iz straha da ćeš ostati samo učiteljica..."

Sada, tačno '70ih, bile su to zlatne godine i sve što smo ostvarili danas je rezultat rada Univerziteta tokom '70ih. Od godine... misleći od kad je osnovan, do godine 1981. I posle, Univerzitet je uvek bio kažnjen i pod nadgledanjem, da tako kažem.

Lura Limani: Vi lično, da li ste... da li se sećate nekog događaja tokom protesta posebno?

Sala Ahmetaj: U 1981? Da, moja braća su bili studenti 1981. godine. Rodila sam drugu ćerku tada i bila sam na porodijskom odsustvu. I, znate, moja braća su bila na protestima i pored njih... celo Kosovo i dva moja rođaka. I, znate, ja... moj muž je otišao da vidi... nisu došli u moje mesto ili dom, jer su svi domovi bili pod policijskom opsadom. I moj brat, tada, video je da ne može, tako da su shvatili da su u opasnosti. Nisu išli u dom uopšte i došao je u moj stan, laknulo mi je. Moja ćerka je bila u suzama u sobi od dima koji su oni pravili. Zamislite! I mi smo bili u privatnom stanu, jer ja nisam imala svoj stan još, u tom naselju tamo, mislim kako ga zovu, ne znam... na putu ka Podujevu, tamo. I ona je bila u suzama čak i iz

¹⁶ Anton Cetta (1920-1995), narodni naučnik. 1991. masovni pokret za oproštaj krvne osvete (pajtimi i gjakut), bio je lansiran među Albanskim stanovništvom na Kosovu. Bio je iniciran od strane grupe studenata, ranijih političkih zatvorenika, koji su prišli naučniku Anton Cetta i drugim starijim figurama na akademiji da vode proces. Pokret je pomirio hiljade slučajeva, i postao je pokret za nacionalno ujedinjenje.

udaljenije sobe, moja šestomesečna ćerka, njene oči su bile u suzama od dima. I kada je moj brat došao, da dodam detalj, izašli su ponovo napolje, kao što znate, kada osoba ide ka nekom idealu, strah ne postoji (smeje se).

I oni zovu, i kažu, “Uhapsili su Sala,” govoreći o meni. Jer su znali da sam ja, tamo, znate, bila sam pod policijskom opsadom. Čak i kad smo bili u Albaniji, godine 1973, znate da su nas saslušavali, pogotovu kada je došlo do mene, jer sam ja čitala tako mnogo knjiga u to vreme, tako mnogo.

I jedan od mojih ujaka mi je rekao, “Kaži svom bratu Skenderu da ne nosi taj džemper na štrafte više...” Jer ljudi, znate, tako da ja nisam želela da... i čak i oni koji su radili tada [za režim], neki od njih, znate, doprineli su [nacionalnom slučaju]. I neki su bili u službama bezbednosti ili u policiji. Sada sve fotografije koje su bile napravljene, na osnovu ovih fotografija oni su identifikovali ili hapsili njih na ulicama, ili gde god su nalazili ljude. Rekli su mu, “Ošišaj se potpuno i nemoj da nosiš džemper,” jer jedan njegov poznanik mu je rekao, “On je poprilično prepoznatljiv.” I ja sam bacila njegov džemper, on se ošišao da bi izbegao zatvor. Nisam bila deo toga... zbog mojih okolnosti. Ne znam koji bi još detalj mogla da...

Lura Limani: U redu je. Možete li nam reći malo o vašem profesionalnom životu? Rekli ste nam da ste radili kao učiteljica u Runik, i onda kao profesor u Skenderaj i najzad na...

Sala Ahmetaj: ...na Univerzitetu, da.

Lura Limani: ...da ste radili na Univerzitetu. Stigli smo do magistarskih studija. Ako možete da nastavite?

Sala Ahmetaj: Da, da. Tako sam ja, kada sam bila primljena na fakultet, registrovala sam se na magistarske studije tada. Tačno kada sam bila izabrana... zaposlili su me, znate, predavati predmet sintaksi sa Hilmi Agani, ona je bila veoma stroga, i svi su mi govorili, “Srećnik si što te je izabrala Hillmi Agani.” Ali predmet, sintakse, nije bio omiljen među studentima... tako da sam ja uzela sintakse za svoju magistarsku tezu. Kada sam je završila, upisala sam doktorske studije.

Ali onda se desilo... period, ‘90e, kada su nas izbacili iz institucija. Neke od mojih kolega i ja, bili smo žrtve tog vremena. I mi smo tad odustali na neki način. Iako smo bili upisani jer... bili su oni koji su dobili doktorsku diploma u to vreme, ali mi, znate, bilo je veoma teško u tom društvenom kontekstu u Prištini. Prvo, nije bilo kancelarije, nije bilo biblioteke, nisi imao mesto odakle da radiš. Drugo, kod kuće, znate, svaki dan se nešto važno dešavalo o čemu sam htela da čujem, ili da pogledam ili... Tako da, bilo je teško da se skoncentrišete na posao.

Imali smo, Međunarodni seminar Albanskog jezika, književnosti i kulture koji je bio organizovan na Filološkom fakultetu. Verovatno je ovo bilo jedno od najvećih dostignuća Univerziteta u to vreme. Jer seminar je bio jedini prozor sa kog smo mogli videti ljude iz celog sveta, ili je svet tako mogao da vidi Kosovo. Mislim, bilo je zanimljivo nama da upoznamo Francuze, Nemce, nekoga... Mislim, možda smo mi mislili da su oni drugačiji, oni su... oni su ljudi takođe, sada i mi to znamo. Tako da vidite, za nas to je bila

ogromna znatiželja. Drugim rečima, pored naučnog, kulturnog i obrazovnog značaja, zbog ovoga je bio veoma značajan takođe. Jer, znate, mi, imali smo sastanke sa ljudima koji su došli da uče albanski. I imali smo, bila sam deo seminara neprekidno, prvo na časovima jezika, onda u okviru direktorata seminara, zadužena za preporuke u polju lingvistike, kao član upravljačkog odbora seminara. Poslednjih godina dobila sam takođe ponudu za uplavljačku poziciju, koju nisam želela i tako dalje, znate.

Kako god, '90ih, prekinuli su seminar, i seminar takođe. Prirodno, kada učili u privatnim kućama... bilo je nemoguće da se organizuje takva stvar. I mi smo ga držali u Tirani dve godine za redom, godine 1995. i 1996. Reći ću vam detalj iz 1995, čak i iz 1992. Moguće je da, pre ovoga, koliko se ja sećam, na primer, godine 1992, dvadeseta godišnjica Kongresa o pravopisu bila je održana u Tirani. I mi smo bili pozvani, Odeljenje za albanski jezik i Albanološki institut. I sada mi... jedna agencija je platila naš put. Mislim da je bila Sion turs, iz Mitrovice. Prevezli su nas besplatno do Albanije sa ličnim kartama. Jel vam jasno to? Nije znači... sakrili su naše pasoše negde, ne znam negde u autobusu. I onda smo prešli granicu Makedonije i Albanija sa ličnim kartama. I imali smo 100tu godišnjicu... dvadeseta godišnjica Kongresa o pravopisu.

Kada sam 1995. putovala iz Turske u Albaniju na seminar, otkad sam imala, znate... otkad sam imala albanski pečat u pasošu. Kada smo ušli... I sada, kada sam se vratila iz Albanije, prespavala sam jednu noć u Llojan, selo u Kumanovu, blizu granice. Pored toga, bio je jedan akušer sa mojim studentom, mislim ona je bila udata za jednog mog studenta iz Skenderaja i tako da me je njena porodica prevezla do Preševa ilegalno, ne preko granice, nego preko polja. Sećam se sedim na traktoru, i kažem, "Da li smo prošli?" Oni kažu, "Ne brini, jer si na srpskoj zemlji." (smeje se). I, tako da su i ovo bila žrtvovanja takođe. Znate, morali smo da se žrtvujemo kako bismo uradili naš posao.

U Albaniji takođe... ili na primer, kada sam bila pozvana na stogodišnjicu Naim Frasherija.¹⁷ Akademija nauka Albanije pozvala me je, znate. I moje kolege su imale njihove pasoše u Prištini znate, morala sam da idem u Mitrovicu. I bilo je nemoguće, mislim, oni su napravili nemogućim za nas da idemo. I tako sam ja otišla na seminar, znate.

Bilo je veoma teško da se iskreno bavite naukom, iako mi, znate... bilo je različitih oblasti... tako studiranje jezika nije zahtevalo posebna sredstva za stručnjake, itd, itd. Ali mi nismo imali mogućnosti da se povežemo, da vidimo... sva literatura je bila prevedena na srpski. Ako je bila jedna dobra strana znati srpski jezik bilo je to što je cela svetska literatura, svetska lingvistika prevedena na srpski, ili hrvatski, ili... i ja, na primer moj muž, u to vreme studirao je grafički dizajn u Beogradu, i doneo je sve. Bio je neko zvan Benveniste, poznati lingvista, de Saussure, John Lyons, i drugi, znate.

Ali mi smo uspeli da ostvarimo kontakt sa drugim univerzitetima... Bilo kako bilo, seminar nam je pomogao mnogo. I mi smo ga nastavili posle, nakon rata, odmah u prvoj godini bez ikakvih sredstava. Pre

¹⁷ Albanski pesnik i pisac. Bio je jedan od najpoznatijih ličnosti *Rilindja Kombetare* (Albansko nacionalno buđenje) 19. veka, zajedno sa njegovom dvojice braće Sami i Abdyl. On je široko nagrađivan kao državni pesnik Albanije.

rata, nismo dobijali čak ikakvu naknadu. Radili smo volonterski. I nakon rata, dok nije bilo... dok se naše kosovske institucije nisu osnovala. Tako da, posle nas je Ministarstvo podržavalo. Ali...

Treći Deo

[Deo intervjua izdvojen iz video snimka: intervjuerka pita intervjuisanu da nastavi da govori o svom profesionalnom životu]

Sala Ahmetaj: Da, na primer, posle 1981. godine bili smo takođe skrajnuti, bilo nam je prećeno, na određeni način. Imali smo često sastanke, na fakultetu na primer. Često su od nas tražili da se distanciramo od, znate, od studentskih akcija, njihovih protesta... Mi to nismo učinili. Bilo kako bilo, naše odeljenje... ustvari naš fakultet da budem precizna. Ovo kažem jer je naše odeljenje bilo kompletno albansko. Moguće da sam zaboravila... ali jezičko odeljenje... bilo je odeljenje srpsko/hrvatskog jezika ali nemam precizno sećanje na to, obzirom da sa njima nisam puno komunicirala. Bilo kako bilo, znate, uvek smo živeli pod pritiskom, konstantnim pritiskom.

I tako, na primer, samo jedan detalj, sve je bilo ograničeno, mi smo, u to vreme... Bilo je nekoliko stanova koji su davani profesorima i nastavnicima. I sećam se, Univerzitet je imao nekoliko stanova... i sada je direktorat, znate, koji je bio zadužen za te stvari sada rekao "Ako Univerzitet ne plati stanarinu, uzećemo vam stanove." Zamislite to! Šezdeset posto vrednosti bilo je plaćeno od strane Direktorata za stanovanje... gde god da se nalazio u toj konkretnoj opštini. Direktorat je bio odgovoran za sve, tako je tad sve funkcionisalo. Znate, i ovo je bio jedan od načina kako sun as... čak i finansijski, pokušavali su da nam što više otežaju živote, tako da smo pali u očaj... I onda, ili smo morali da sami otkupimo te stanove, da dodamo taj novac, ili bismo stanove izgubili.

Sećam se da je Hasan Mekuli, u to vreme dekan našeg fakulteta rekao "Oni koji nemaju stanove bolje vam je da platite tih 40%, da pozajmite novac ili dignete kredit, ili... Ovo kažem jer taj deo koji je na nama... Taj deo koji je trebalo da da Univerzitet ili Direktorat, to je izgubljeno. Prete nam!" I to jeste bila pretnja. Znate, oni su hteli da izgubimo finansijsku stabilnost, ne samo stan ili nešto tako... Znate, koristili su protiv nas sva sredstva koja su imali na raspolaganju.

I tako.. ili na primer, pogotovo tokom devedesetih, eto na primer 1990. godine kada je ukinuta autonomija Kosova, to su bili jako teški dani za nas, jako, jako, jako teški. Bilo je interesantno, na primer u to vreme su nas sve isterali iz naših institucija. Prvo su izbacili ljude koji su radili u Prijemnom odeljenju fakulteta, dvoje ili troje njih. Onda je na red došla druga grupa... i svakog dana smo tako, svi zajedno, jedan po jedan izbačeni. Bili smo primorani da idemo na fakultet svakog dana, ili sun as primoravali da idemo u studentski dom, da nadgledamo studente. Ja sam, to je istina, uživala u svojim studentima, tada nismo čak ni pričali o ovome. Ovi bi mi rekli "Trebalo bi da odeš i proveriš studente", mi smo bili njihovi čuvari svakog dana, dan za danom, profesori, svaki profesor u određenom delu studentskog doma. Ti dani su

bili veoma naporni. Otišla bih u obilazak, na primer... I razumljivo, mi ustvari nismo ispunjavali ono što se od nas očekivalo tada. Trebalo je da ubeđujemo studente da je sve u redu, da su naši uslovi odlični, da se naša prava poštuju itd, itd. Nikada im to nisam rekla. Sa studentima sam, na primer, pila kafu, pričali smo o literaturi, o... o drugim stvarima.

Imali smo obavezu da idemo na fakultet svakodnevno, i da čekamo da vidimo šta će se desiti. Kasnije... kasnije su izbacili sve one koji su... znate, koji su imali neki predznak. Na red je došla druga grupa... Ja sam bila izbačena u toj drugoj grupi. Zašto? Zato što smo mi bili u protest sa studentima ispred fakulteta. Čak sam bila i u novinama zbog toga, sve je bilo jako vidljivo u javnosti. Znate, stojim tamo sa još nekoliko starijih žena, i star i mladi, svi su došli. I sad, naravno da su oni znali ko smo mi. Suzavac mi je tada zadao velike muke, tokom tog protesta.

I onda su nas izbacili, ovu drugu grupu koja je bila na protestu, zajedno sa studentima. Možda je ovde najveće dostignuće bilo to što su profesori prekinuli tu tišinu. Drugim rečima, čak i mi, u tišini naravno... mi nismo javno istupali, ali smo bili vidljivi, bili smo napolju. I tako, izbacili su većinu profesora, jednog po jednog. Samo je nekoliko ostalo. Pa se ni oni nisu osećali prijatno, jer su ostali pod pretnjom nasilnih mera. Oni su zahtevali... kasnije su i oni otišli svojevlasno. Gotovo niko od njih nije ostao, većina je otišla.

Onda smo se ponovo organizovali. Sećam se da su sastanci našeg fakulteta bili održavani u Institutu za albanologiju. Odabrali smo administrativna tela, upravu. I odlučili smo da nastavimo sa nastavom u privatnim kućama. Na žalost, većina kuća nije bila prikladna za to... onaj deo Džemail Ibiši ulice, da li je i dalje tako zovu? Tamo je bila škola, ne znam kako se zvala, Prvi maj ili... Ne znam kako se zvala, Nazim Gafuri, ili... bila je jako udaljena. Učionice su originalno bile namenjene stovarištima cementa, cigli. Verujte mi, osećala sam se loše zbog studenata. Na primer, sedeli bi na ciglama i držali knjige u krilima. Uvek je bilo jako hladno.

Ja patim od reume, mislim da mi se od tad stanje pogoršalo. od tad sam počela da nosim pantalone i od tad ih stalno nosim. Imali smo utisak, mi ženski nastavnici, da nastavnik mora da nosi odelo, nešto klasičnije, prikladnije... E sad, od Dardanje, gde je bio moj stan, pa do ulice Džemail Ibiši, morala sam da hodam možda sat i dvadeset, sat i petnaest minuta. Držali smo predavanja. Da vam kažem iskreno, mnogo naših studenata su bili pametni ljudi. Na primer, najmlađi nastavnici u našem odeljenju danas su proizvod tog vremena. Veoma interesantno.

Kasnije je i policija počela da nas prati, na primer dolazili su svuda, da nas isteraju... Sećam se jednog kolege, Mirata Blaku koji mi je rekao "Sala... Policija... Došli su tamo gde je trebalo da držim predavanje i pitali su me šta radim." Rekla sam mu, "Znaš šta Murate, ne govori mi ništa jer mene neće isto pitati, ne želim ni da razmišljam o tome. Ako dođu..." Znate, bile su to veoma nezgodne okolnosti.

Neko vreme nismo ni platu primali, znate. Posle nekog vremena, dobili bismo po 50 nemačkih maraka. U međuvremenu, moje ćerke su bile veoma mlade, posebno moja treća ćerka. Nekad bi mi nešto tražila... A

ja bih joj odgovorila "Jeta, ovog puta sam išla pešaka, daću ti malo novca..." Kao i sva deca, i ona je htela da s igra sa drugarima, ali je po svojoj prirodi bila malo više... Htela je da ima igračke, da ima.

Pored ovoga, uslovi u kojima smo radili bili su nezamislivi, znate, nezamislivo teški. Mnogi od studenata su bili zarobljeni tada... od rata pa do danas, posebno u refionu Drenice i Metohije... Znam to jer su neki od njih dolazili kod mene... Rekla sam im "Spremna sam da vas primim, da vam dam sve što imam, u slučaju da ste ostali bez para ili..." Oni su bili izgubili čak i kontakt sa članovima svoje porodice.

Ljudska bića ponekad... sada sam iznenađena na primer velikom motivacijom koju smo imali. Nikada se nisam osećala umorno. Bilo je slučajeva. Otišla sam čak tamo samo zbog jednog studenta, koji je ili prezentovao tezu ili polagao ispit. Jer mi je bilo žao, znala sam da ona dolazi iz, znate... bilo je veoma teško postići to, ili preći put do tamo... Ili ponekad pozivala sam ih kod mene u kuću, u moj stan. Jer mi ih je bilo žao, [bilo je] hladno. Ponekad, na primer čak i vlasnici [kuća] su bili veoma fini, veoma, osamdeset odsto njih... ali neki od njih nisu čak imali ni sredstava da greju svoje sobe.

Ja takođe, veoma često, sam ih pozivala kod mene kući, iako nisam ni ja imala neki veliki komfort. Pogotovu kada su ispiti, pozivala sam ih kući, veoma često. Danas, predstave se kada me sretnemo ponekad, ili... Ovo je bilo, znate, vreme preživljavanja. I nismo pokrivali sve, ili nismo ispunjavali najbolje u smislu obrazovnog plana, održavali smo koheziju. I, znate, sklonili smo mlade sa ulice, dalje od očaja, nadajući se boljem. I mislim da smo uradili dobar posao, imajući u vidu okolnosti pod kojima smo radili.

I kada su me izbacili sa posla, da ne zaboravim da pomenem, bilo je to po prvi put da mi je bilo drago što mi roditelji nisu živi. Zbog činjenice da, znate, u društvenom kontekstu u kom su oni živeli, bili su veoma srećni zbog uspeha njihove dece, jer moj brat je bio profesor na Univerzitetu takođe... i čak uz sav taj težak rad, uz sve žrtve da se završi škola, da se dobije posao, oni su nas izbacili sa [naših] poslova. To bi bilo nešto veoma teško za njih. I zbog druge činjenice, jer tada, znate, kada se situacija pogoršala i Jugoslavija počela da se raspada, i dalje smo se nadali. Kao jedan idealista, govorila sam, "Ne, ne mogu nam ništa."

I moj otac, bez ijednog dana škole, život ga je naučio da moramo da imamo i neke druge stvari, znate, ne samo školu... Mislim, da ne budemo samo obrazovani, nego da imamo, znate, svoja prava. I sećam se tog vremena, znate, kada smo držali ovakva predavanja i ja sam znala da kažem, "Ne mogu ništa da nam urade." Znam, ostajali smo budni do jutra, gledali smo televiziju, Kongres Jugoslavije kada se Jugoslavija raspala. U pet sati ujutru Hrvati i Slovenci su se ocepili. I mi smo se i dalje nadali da... Otac mi je rekao, "Žao mi te je, ali moraš da znaš, ti nemaš ništa. I u roku od tri dana, uzeće ti sve što imaš. Jer nemaš vojsku, nemaš policijske snage. Imaš školu, ali to nije dovoljno. Mislim, svi ste vi obrazovani, ali nemate institucije koje će da vas zaštite." I tačno to se i desilo. Ali on nije bio živ da se uveri u tačnost svojih reči.

Ili moja majka na primer, bila sam iznenađena tada, sada se pitam. Nismo znali mnogo o Albaniji tada, znate. Nismo imali sve informacije o Albaniji da nije moćna, i da ne može da nam pomogne... I moja majka je rekla, "Albanija ne radi ništa." "Zašto majka?" "Zato što ti uopšte ne pomaže, jel vidiš kroz šta

prolaziš.” Znete, bili smo obrazovani, ali neki od nas, znate, verovali smo da ćemo ostvariti sve bez podnošenja ovako velike žrtve. Žrtve koju smo morali da podnesemo. Sećam se stranci su nam govorili, na primer, “Protestvovali smo ispred Univerziteta.” I sećam se, o bože, kako... Ili 1. oktobra, na primer, izašla sam napolje, moj muž je izašao napolje, svi.

Kaltrina Krasnići: 1997. godine?

Sala Ahmetaj: Da, i protestvovali smo. I stranci bi nam rekli, “Dobro, da li je neko umro ispred Univerziteta?” Tako da znate da ste podneli žrtvu, kakogod ne najveću. I znate, kasnije je takav bio kontekst da ste morali... jer niko nije želeo rat.

Lura Limani: Da li vi... rekli ste veoma dobro da bez podnošenja velike žrtve ništa se ne bi promenilo, Kosovo se ne bi oslobodilo srpske okupacije. Možete li nam reći o svom iskustvu, pretpostavljam od godine... od '97, '98. i tokom rata?

Sala Ahmetaj: Da, da. Naime, to je najteži period u mom životu, izvinite (plače). Moja cela porodica je bila uključena u rat. Moj najstariji brat je bio vojnik. Naime, kada su se prve jedinice[Oslobodilačke Vojske Kosova] pojavile u Drenici, upoznala sam ih. Čak i kada u Prištini niko nije znao da tamo ima vojska, štaviše mislili su da su to samo nagađanja, ili reči srpske propagande, itd, itd. I otišla sam u Leginu, selo na granici sa opštinom Istog. Moj rođak, išao je sa mnom pešaka, i rekla sam, “Hoću da ih vidim žive,” znate kao... vojnike. Čudno je... možda sedamdeset odsto njih bili su moji studenti iz Runika, jer je Legina blizu Runika. I svi su me grlili, “O, nastavnice,” Rekla sam, “Vidite, ovoga puta ja treba da se naklonim vama, ne vi meni” (plače).

Potom, moj brat je počeo da se krije skoro u potpunosti od '94, jer 1994. policija ga je odvela od kuće. Bio je sa ženom i decom. Uhapsili su ga i mučili tako jako da su ga na kraju bacili na put, u blizini nekog kanala negde, misleći da je mrtav. I slučajno... život, znate, prolazeći tuda dvoje ljudi ga je videlo, prišli su mu i videli da je još živ. I onda su ga sa nekom vrstom ovčije kože, sa tim tradicionalnim lekovima, lečili polako, pronašli su doktora negde i sakrivali su ga.

I moj rođak je došao do mene, iz Radiševa do Runika, da mi kaže, jer je bio uplašen da ću možda čuti na vestima i da ću se šokirati, znate. I rekla sam, “Idem na predavanja,” držali smo ih u Xhemajl Ilbishi ulici. Da bi izbegao da mi kaže to pred mojim ćerkama rekao je, “Idem i ja sa tobom,” rekao je, “i idemo zajedno i...” I na putu do tamo mi je rekao. Rekao je, “Hoću da te povedem sa sobom da vidiš Kapllan.” Kada sam videla brata, rekla sam, “O bože, moguće je da čovek izdrži...” Nisi mogao da prepoznaš negovu ruku, ili noge, ili... Sve, bilo je kao naduto vodom. Znete od... od toga što je bio previše natečen, i bio je umotan u posteljini.

Jer bio je poprilični idealista, ekstremni idealista, studirao je istoriju, ali znate nije završio. I rekao mi je, “Idi ti. Ti, tvoje obaveze su mnogo važnije, nego da ostaneš [ovde]. Ne moraš da ostaneš ovde sa mnom.” Kasnije se oporavio i priključio ratu, znate. Čak i 1998. kada se desilo... Ja sam, išla na sahranu u

Likoshan. Bili su zabrinuti znate, zašto se nisam vratila, i rekla sam im “Ja...” I te večeri prespavala sam u Skenderaj. Jedna od mojih rođaka mi je rekla, “Sestro Sala, moraš da se vratiš sutra jer...” oni znaju, rekla je, “Svi Srbi odlaze. I nešto tragično će se desiti sutra ovde, nešto veliko.” I tog dana, otišla sam odatle ujutru, možda oko osam uveče sam stigla ovde... delom pešaka, delom vozilom do Mitrovice, pa onda dovde.

Kada sam stigla u Mitrovicu te večeri, u pet ujutru zvala me je telefonom i rekla mi je “Jashari porodica¹⁸ je pod paljbom, obavesti sve koje možeš.” U to vreme Vlora je imala 17 ili 18 godina, tako da je ona otišla i rekla Fehmi Agani¹⁹ i drugima, znate, tako da su bar bili upozoreni. Ja, nekoliko dana nakon što se ovo desilo, sam videla svog brata. Ja nisam neki vernik...Više naginjem ka ateizmu, ali bila sam ubeđena da ima nešto, ili ima stvari koje... Kada sam se pozdravila sa svojim bratom, verujte mi, kada sam se vratila, rekla sam svom mužu, “Neću videti Kapllan ponovo.” Sve mi je izgledalo... Osećala sam težinu koju nisam mogla da opišem. I rekla sam svom bratu, rekla sam, “Skende...” I tako se to desilo.

Tako da, ubili su ga u avgustu, policija je uzela telo, odnela u bolnicu i možda nije dobro da vas uznemiravam sa ovom pričom, veoma je tužna, i ja ne znam koliko... i Liri Loshi je bio... bio je moj student u Skenderaj, veoma dobar [student]. Te noći objavio je ubistvo tri vojnika iz Radisheva na vestima, i ja sam znala da je jedan od njih moj brat. Rekao je, “Nisam mogao da spomenem imena, jer kada znaš nekoga lično mnogo je teže.” Otišla sam u Mitrovicu, i doktor koji je radio autopsiju, mi je rekao... Mislim, ljudi čine humana dela svugde. Uzeo je informacije i rekao... neko je rekao, napisao je, i rekao, “Kapllan Ahmetaj je ubijen i dobro je da porodica to zna.” Na primer, bolje je da sam saznala odmah tada, nego da sad mislim da je nestao i da živim u strepnji ceo život. To je takođe i teže.

I on, srela sam ga i rekao mi je, imao je metak ovde, još jedan ovde (pokazuje na čelo i na koleno svojom rukom) u umro je na licu mesta. Nisu nam dali telo. Čak i danas nismo uspeali da ga ponovo sahranimo, preko mosta reke Ibar se nalazi. On je takođe talac Kosovskog statusa, mislim, njegovi ostaci (plače). Jer ja nisam želela da odem i da ga uzmem ilegalno. Zašto da rizikujemo živote drugih ljudi, mislim dok se [situacija] ne normalizuje. Znamo gde je sahranjen otprilike.

Takođe, moje ćerke su bile veoma uključene, najstarija i druga. I ja sam čekala na terasi do jedanaest uveče dok se ne vrate. Kada su nas izbacili iz stana, verovatno je to bio jedan od najtežih trenutaka. Ne zbog moje kuće, nego zato što napuštam Kosovo, znate. To je jedna od žrtvi, znate, jer na Kosovu imate mnogo užasnih priča. Moj brat [je ubijen] metkom bar, dok je mnogo njih ubijeno u mom selu. Oni samo spominju ove u velikim selima, ali tragično je kad uporediš broj preživelih sa onima koji su ubijeni. I sin

¹⁸ U martu 1998. srpske trupe su opkolile kuću porodice Jashari, čiji muškarci su bili među osnivačima oslobodilačke Vojske Kosova, i pobile sve njih, uključujući i žene i decu. Ovaj događaj je osnažio albanski otpor i označio početak rata.

¹⁹ Fehmi Agani (1932-1999) bio je filozof, sociolog i političar, jedan od osnivača Demokratske Lige Kosova. Srpske trupe su ga ubile kada je pokušao da napusti Prištinu prerušen u ženu kako bi izbegao da ga otkriju.

mog ujaka, imao je šesnaestogodišnjeg sina, zvao se Alban. I on bi [išao] sve do Mitrovice pešaka kako bi nas obavestio, na primer o ratu, o... [Bio je] veoma mlado dete, i policija mu je presekla {pokazuje na vrat}. Samo je koža ostala. Iskasapili su ga, njega i mnoge druge. Tako da, nakon nekoliko dana smo ih pronašli.

Prirodno, srećna sam da mladi na Kosovu žive bez tog terora danas. Znam da nije sve savršeno sredeno, ali bar, znate, vreme će rešiti i druge problem, koji...

Četvrti Deo

Lura Limani: Spomenuli ste da su vas isterali sa odeljenja za vreme Bajrama²⁰, šta... onda ste otišli u Makedoniju pretpostavljam. Možete li nam reći šta se desilo nakon što ste napustili Makedoniju i dobrovoljno se vratili na Kosovo?

Sala Ahmetaj: Dakle u Makedoniji, mi... dočekali su nas veoma dobro tamo i nismo imali ikakvih poteškoća u smislu, znate, osnovnih stvari neophodnih za svakoga. Kako god, živeli smo u strepnji – šta će se dogoditi i kada ćemo se vratiti. Nisam želela da se selim u inostranstvo... nego smo želeli da se vratimo na Kosovo i odbili smo neke ponude. U trenutku kada je NATO nastupio, Vlora se vratila na Kosovo, tog istog dana kada su stigle i NATO trupe. I ostali si tri noći u hotelu Grand, okruženi tenkovima, onim NATO [tenkovima] koji su postavljeni u strahu od mogućeg i daljeg prisustva paramilitarnih grupa u okolini ili... I tada nam je rekla, "Majka, ne vraćaj se još, jer nema još ni vode ni struje, ničega u Prištini."

Mi nismo... šta, ko je mogao da nas zaustavi (smeje se). Otišli smo i možda je to najimpresivniji prizor u mom životu. Stotine vozila, stotine traktora, karavan u povratku ka Kosovu. I ja sam bila svesna šta se desilo stanu, i nisam marila da vam kažem iskreno, tako da smo se vratili tri ili četiri dana kasnije, bili smo jedni od prvih koji su se vratili na Kosovo. I jedan momak u Tetovu, u tom mestu gde su moje devojke oseedale, dok smo moj muž i ja bili u Ohridu, on je dobavljao kolima različitu vrstu hrane, donosio nama, kada smo se vratili imali smo zaliha za skoro mesec dana. Znate, ta opijenost slobodom, znate... nije trajala dugo i onda je počeo stvaran život.

Počeli smo da radimo na Univerzitetu tada. Ništa nismo našli tamo, nije bilo knjiga, ne čak ni na fakultetu, nikada neću zaboraviti, znate, mnogo... Da, političko organizovanje je počelo takođe, znate. Tako da, nastavila sam da radim na svom doktoratu. Ponudili su mi da se uključim u politiku. Bila sam poprilično neodlučna. Ja sam pratila politiku pasivno, ali ja, verovatno zbog mog ubeđenja da, znate, da je mnogo teže ljudima koji su iskreni i otvoreni, znate, čak i danas tako mislim, mnogo je teže da... da se bavite profesionalno politikom. Nastavili su da dolaze u moju kuću i vremenom ubedili su me, znate, da se

²⁰ *Bajram* je turska reč za festival. Albanci slave *Ramadan Bajram*, što je ime kao što je *Ejd*, i *Kurban Bajram*, što predstavlja Dan žrtvovanja, dva meseca i deset dana nakon *Ramadan Bajrama*.

učlanim u Demokratsku stranku u to vreme. Razlog je bio ta politička struja, koju je i moja porodica takođe... znate, otpor koji je bio više aktivan. Bila sam izabrana članica Skupštine u mandatu... znate, prvo u opštini Priština, prvi izbori su bili opštinski, tokom jedne godine. I ovo je bilo sa otvorenim listama, jer nisu znali mnogo [kandidata]...

Kaltrina Krasnići: Koje godine?

Sala Ahmetaj: To je ja mislim bilo 2000. godine... da, jer 2000. godine je... da 2000, 2001, i onda ponovo 2004, od 2004. do 2007. I onda su me predložili za zamenicu Skupštine Kosova, godine 2001. Znade, to je bilo jedno posebno iskustvo za mene, i znate, san koji sam ostvarila. Radili smo mnogo, posebno tokom drugog mandata. I zamenici su imali veliku odgovornost. Na primer, prvi zakon koji je trebalo da bude usvojen u Skupštini bio je Zakon o obrazovanju. I ja sam govorila u ime skupštinske grupe o Zakonu o obrazovanju. Prirodno, pravili smo mnogo grešaka. Nismo imali iskustva u organizaciji države. Nismo znali, nismo znali mnogo stvari, čak i kad se radi o protokolima, ili načinu komunikacije, ili...

Tako da, radili smo na pisanju zakona, [imali smo] debate i o političkim poslovima. Na primer, morali smo da ispunimo uslove pre statusa²¹, što je bilo nešto poprilično teško za mene. I sećam se, tih diskusija, trebalo mi je nedelju dana da ih pripremim, a sada zbijaju šale na taj račun, "Mama, to je kao kada si ti pisala eseje za..." (smeje se). Znade, bez straha da nisam bila odgovorna... I tako da pitanje ispunjenje uslova pre statusa, znate, uvek se zahtevalo od nas da uradimo nešto drugo nego [što se] možda [očekivalo] od drugih. I u jednom od mojih govora istakla sam, "Koji uslov je bio ispunjen od Grčke na primer, povodom prava Albanaca u Grčkoj?" Mislim, Albanci ne postoje za Grke, ili... a oni su u Evropskoj uniji. I onda, neke kolege su mi rekle, "Pa, ti ne učestvuješ mnogo u političkim raspravama," na neki način...

Ali mi smo stalno, znate... Naučila sam mnogo stvari baveći se politikom. Prvo, videla sam za sebe tada... pošto sam bila idealista i mislila sam da sve može da se ostvari ukoliko to želiš. I onda sam uvidela da nemamo mnogo moći, da, znate, savezi uvek rade. Čak i kada si dobar, čak i kada poseduješ kvalitete, kao nacija ili kao čovek, i čak i kada se boriš snažno, ukoliko ne uspeš da stvoriš saveze, ne možeš da ostvariš svoje ciljeve. Tako, videla sam, na primer u teškim raspravama, mnogo... jer znate, mora da postoji ravnoteža, mora, znate... I onda od idealiste postala sam... postala sam pragmatista i realista, jer sam videla da ne možemo da dobijemo sve što nam pripada. Ne možeš to da ostvariš sam. Bilo je veoma teško bez saveznika ili prijatelja u političkom smislu.

²¹ 2003. godine, Misija UN na Kosovu (UNMIK) sastavila je dokument sa odrednicama nazvanim "Standardi pre statusa," koji opisuje standarde dobre vlade koje Kosovo mora da ispuni pre nego što se odredi status. Privremena Vlada Kosova organizovala je dve grupe da se bave posebnim odrednicama, i u 2005. izveštaj UN je zaključio da se dalji napredak ka ispunjavanju standarda ne može ostvariti bez diskusije o statusu Kosova. Izveštaj je predstavljao veliki pritisak da se počne Proces kosovskog statusa, koji se završio jednostranim proglašenjem nezavisnosti Kosova u 2008.

Poslali su nas u školu politike u Strazburu, i naučila sam mnogo tamo. Ali u to vreme, izgledalo je tako teško, jer bilo je ubrzo nakon rata, znate. Jer da bi se postigao dogovor, ili... kako god, potrebno je neko vreme. I oni su nam pričali kako su na primer Nemci i Francuzi postigli mir, ili... I imali smo na Univerzitetu... odmah posle rata, neku vrstu okruglog stola, i oni su nam se obratili, profesorima Univerziteta, govorili su nam o političkim poslovima. Žena iz Belgije, žena iz Danske, ... i to je bilo, znate, odmah, 2000, prerano. I neki od nas... ja sam postavila pitanje, postavila sam njima pitanje. I sećam se, Halit Halimi, kolega sa Odeljenja za francuski jezik, je rekao, "Ulepšali ste mi dan, profesorka. Veoma ste lepo to rekli." On je to rekao... Rekla sam im, "Znate, ne dovodim u pitanje proces pomirenja o kojem su govorili, ali za svako pomirenje neophodno je da su strane jednake i žrtve treba da se oporave, i znate, ne kada su moje rane duboke, kada su moje rane otvorene." Rekla sam, "Šta vi mislite?" I postavila sam to pitanje... I kolega mi je rekao, "Kafa će uvek ići na moj račun jer..." Znate...

Posle svega, kao član Skupštine, znate, videla sam da ponekad politika liši ljudskosti. Jer da bi se ostvarili ciljevi, vi, čak i slučaj koji je samo verovatan, ne radite zato što to želite... vaš suparnik... kako ja... ne deluje sasvim... sasvim odgovarajuće. Radila sam čak, znate kako... kao zamenica bila sam veoma posvećena pitanjima ravnopravnosti polova. I mnogo smo posla uradili u pisanju... nacionalnog plana o ravnopravnosti polova, nacionalni plan. Završili smo ga, zajedno nekoliko zamenika, znate, bile su tu i Ujedinjene nacije, mislim na UNIFEM. I napisali smo predlog zakona, ja sam jedna od kreatora Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

Tako da, pitanje rodne ravnopravnosti. Nekoliko mojih radova je objavljeno u *Koha Ditore*, ja sam čitala Simone de Beauvoir i druge. Kada je bila rasprava o kvotama... u mestu kakvo je Kosovo, znate, bila sam ubeđena da se ravnopravnost ne može ostvariti... naravno, Zakon mora da se napiše, ali isto tako mora da se radi na promociji drugih strategija razvoja kolektivne svesti. Jer zakon sam po sebi ne može mnogo da uradi, mnogo vremena to zahteva ukoliko nema opšte kulture, ili ukoliko ne promoviraš ideje koje podstiču rodnu ravnopravnost. Sada, kvota obavezuje, obavezuje institucije da obuhvate i žene takođe. Sada, da li one koje zaslužuju da uđu ili ne, to je već drugo pitanje. Mislim da dok ne postignemo širu svest, kvota treba da ostane.

U Skandinavskim zemljama nema potrebe za kvotom jer se rodna ravnopravnost ostvarila prirodno. I temom radne ravnopravnosti treba da se bavimo od zabavišta, onda u porodici, i školi, do školskih knjiga. Znam, moja ćerka je znala da mi kaže, "Mama, zašto samo tata kuva čaj? Nijedan drugi muškarac ne služi čaj." Jer je to njoj izgledalo netipično, uprkos činjenici da su drugi očevi bili obrazovani, profesori, ili inženjeri, ili... To znači da je veoma teško da se promeni mentalitet. I znate, da bi se promenio mentalitet morate da to promovirate dalje, znate, zajedno sa drugim projektima, i sa... [trebalo bi da] promovirate jednakost ili kroz konkretne primere, ili da koristite druge načine, ne samo da se oslanjate na zakonodavstvo.

Nakon drugog mandata, prestala sam da se bavim politikom, znate, dobro je da se desilo tad, jer sam završila doktorat, u suprotnom bih ga odugovlačila. Znate, počela sam ovako posao pre nekog vremena,

jer smo neke moje kolege i ja bili žrtve spoljnih okolnosti. Objavila sam mnogo naučnih radova u oblasti lingvistike, u oblasti sintaksi, i pravila pisanog albanskog jezika. Ovi radovi, su nešto što spada u široko profesionalnu, naučnu oblast. Nastavila sam da radim na Univerzitetu i uvek sam to radila s ljubavlju, jer ja cenim obrazovanje. Sada, verujem da sam ostvarila svoju misiju, i tako sam pre nekoliko dana davala intervju za televiziju, i rekla sam, rekla sam im, “U to vreme, mislili smo da treba da težimo da budemo učitelji. Srećom, znate, u današnje vreme mnogo se napredovalo i to na bolje, jer žene danas mogu da obavljaju različite poslove, jer to je srž obrazovanja, dok... ali mi nismo imali sopstvenu državu. Danas, možete postati sudija, možete postati advokat, možete postati novinar, možete postati sociolog, možete postati filmski reditelj, glumica, znate, sve vrste dostupnih zanimanja.” I tako, čak i promocija ravnopravnosti može da se sprovodi na ovaj način. Jer kada si prisutna svugde, ti si... tako da se i ravnopravnost ostvaruje bolje.

Čak i kada je politika u pitanju, ne sviđaju mi se te organizacije. Rekla sam im, ali oni su mislili da... na primer, Ženski forum, šta je to? Zašto da imamo Forum? Treba da tražiš da imaš četrdeset procenata [reprezentacija] u upravljačkom odboru političke stranke, umesto da imaš Ženski forum gde se žene obraćaju jedna drugoj. Šta je to? Ili da imaš, na primer, imate Kancelariju za kulturu ili obrazovanje i to je mesto gde to promovišete, gde osnujete radnu grupu, ali ne odvojene. Danas i kreatori takođe... tako da danas ti možeš da obavljaš bilo koje moguće zanimanje koje ti se sviđa ili za koje imaš veštine. I to je najbolji način da se promoviše rodna ravnopravnost.

Prirodno... rekli su mi, nešto kao... ne možeš da imaš... ideju o rodnoj ravnopravnosti kao deo... ne možeš da imaš rodnu ravnopravnost, a da nemaš prvo opštu slobodu. To je kupola. I onda se kroz zakone, Ustav, itd, promoviše rodna ravnopravnost. Ali nacionalna sloboda je kupola, i najvažnija stvar, kroz koju mi, znate... mi ostvarujemo naša zvanja, naše sklonosti, kroz trajnost zakona i pravde i ljudskih principa, vrednosti.

Kaltrina Krasnići: Imam pitanje. U vreme... bili ste u Skupštini u vreme kada je koncept kvota predstavljen.

Sala Ahmetaj: Da... ne!

Kaltrina Krasnići: Kako je to tako, jer je trebalo da bude tamo od početka...

Sala Ahmetaj: Da, da. Bilo je od početka.

Kaltrina Krasnići: Kakvo je bilo raspoloženje u Skupštini od strane vaših kolega... jer znam da se desila žustra rasprava tada.

Sala Ahmetaj: Veoma žustra, čak sam napisala i članak tada. Znate, pitanje kvaliteta ili kvote? I jedno drugo, volim i kvalitet i kvote jer moji kvaliteti nekada ne mogu doći do izražaja ukoliko nema kvota, zbog činjenice da i dalje imamo društvo, ne tradicionalno, nego više patrijarhalno. Prirodno, ovo je manje

primetno u Prištini, čak i u Prištini, u porodici, ne bih rekla osamdeset, ali verovatno u šezdeset procenata, životni stil nije na poželjnom nivou kulture koja promovise ravnopravnost. Jer ja sam svesna, na primer, životne kulture, ne primitivnog tipa, ali iz prošlog vremena, da tako kažemo, kada je muž obrađivao zemlju, sekao šumu, dok je žena kuvala. I to je bio način života, jer je žena obavljala lakše poslove. U današnje vreme nema više poslova za žene i muškarce i svako treba da obavlja posao za koji je više sposoban, ili koji može da obavlja bolje. Danas, imate tako mnogo šefova kuhinja koji su muškarci, širom sveta.

Znate čak i... ali da bi se ostvarila veća ravnopravnost to zahteva... da je sve institucije promovišu, posebno mediji, a to se ne dešava. Jer mediji predstavljaju ženu više kao sliku, samo kao modu, ili kao objekat, kao... ne kao intelektualnu vrednost, ili profesionalnu vrednost, ili... I to je dužnost medija i škola i politike. Na primer, ako pogledate Skupštinu, nije postojala žena predsednica Skupštine. Najzad, imamo ženu predsednicu države, i čak u njenom slučaju to je bio rezultat konteksta, znate, ne zato što smo zaista hteli da je imamo. Uvek sam to mislila. Na primer, čak i kada su u pitanju nasumična društvena okupljanja, samo muškarci idu, samo [muškarci] zamenici. I jednom sam rekla predsedniku skupštinskog odbora, na grupnom sastanku, "Šta je ovo?" Kao u *odi*, jedino... Zašto nas ne pozovete kada idete na neki događaj, ili negde..." I on je zamenik. On je izabran da promovise... Jer, znate, kulturni razvitak, i kulturna emancipacija, emancipacija jednakosti, ne može da se ostvari lagano i brzo takođe. Možeš da promeniš svoju frizuru, i haljinu, i... ali svest se menja sporije. I da bi se promenila brže, svi mehanizmi bi trebalo da rade.

Lura Limani: Htela sam samo da vam se zahvalim... i Kaltrina da li imaš još pitanja?

Kaltrina Krasnići: Ne.

Lura Limani: Želim da vam se zahvalim veoma na vremenu koje ste izdvojili za nas i za to što ste podelili ove lepe i tužne, i ipak veoma dirljive priče.

Sala Ahmetaj: Srećna sam ako sam uspela da dam neki, neki doprinos ili... bar mali doprinos za vaš rad i nadalje.